

holland festival '70

programma

54

Joseph Haydn
Wolfgang Amadeus Mozart
Leos Janacek

Radio
Filharmonisch
Orkest

Amsterdam Concertgebouw 6 juli 20.15 uur

F
L
F
L
P
P
P
R
L
R
P
R
P
R
L
P
R
P
L
R
P
R
L
P
L

Radio Filharmonisch Orkest

<i>Orkest</i>	Het Radio Filharmonisch Orkest
<i>Koor</i>	Het Groot Omroepkoor
<i>Dirigent</i>	Karel Ancerl
<i>Sopraan</i>	Nadezda Kniplova
<i>Alt</i>	Ivana Mixova
<i>Tenor</i>	Ivo Zidek
<i>Bas</i>	Karel Berman
<i>Piano</i>	Theo Bruins
<i>Orgel</i>	Albert de Klerk

Programma

Joseph Haydn 1732-1809	Symfonie nr. 104 in D gr. t.
Wolfgang Amadeus Mozart 1756-1791	Pianoconcert in F gr. t. KV 459 <i>Theo Bruins, piano</i>
	Pauze
Leos Janáček 1854-1928	Glagolitische Mis <i>Ivana Mixova, alt</i> <i>Ivo Zidek, tenor</i> <i>Karel Berman, bas</i> <i>Nadezda Kniplova, sopraan</i> <i>Albert de Klerk, orgel</i>

Het Groot Omroepkoor

Joseph Haydn : Symphonie in D nr. 104

Het overlijden van vorst Nikolaus Joseph Esterhazy op 28 september 1790 maakte van Joseph Haydn een vrij man: zijn opvolger toonde geen belangstelling voor muziek. Maar rustig genieten van een onbekommerde levensavond na veertig trouwe dienstjaren was voor de componist niet weggelegd. Kort na zijn verhuizing naar Wenen kreeg hij bezoek van Johann Peter Salomon, organisator-impresario van een populaire Londense concertserie. Dit was zijn aanbod: naast een opdracht voor een opera het verzoek om twintig concerten te leiden, waarop liefst elk een première van een eigen werk zou bevatten. Wat een tijd! Men stelle zich de houding van de twintigste eeuwse impresario's voor. . . . Op 15 december maakte Haydn zich reisvaardig, ondanks het verzet van zijn vriendenkring. Het schijnt dat Mozart hem probeerde tegen te houden met de woorden: 'U bent geen wereldreiziger, U spreekt niet goed genoeg Uw talen', waarop Haydn repliceerde met: 'Mijn taal wordt over de gehele wereld verstaan'. Haydn zou Mozart niet meer terug zien.

Londen toonde zich enthousiast: Salomons 'Academy of Ancient Music' stond bij het eerste concert al op zijn kop: de eerste van de Londense symfonieën werd een bissering afgedwongen, – nogmaals: wát een tijd, dat men zó de eigentijdse muziek naar waarde wist te schatten. . . . Helaas raakte Haydn later overwerkt (de concurrentie van de 'Professional Concerts' drukte zwaar) en hij vertrok naar Wenen, waar Baron von Domanovecz hem een nieuwe bewonderaar voorstelde, een zekere Ludwig van Beethoven. Voor zijn tweede reis (hij liet zich weer door Salomon overhalen) overdacht hij zijn nieuwe leerling mee te nemen, maar koos bij nader inzien liever een copist. Dit zijn zo de momenten waarop een musicoloog aan het fantaseren slaat.

In 1795 ziet Salomon af van zijn concerten, de onrust op het vasteland garandeert hem geen buitenlandse sterren meer en Haydn werkt nu mee aan de 'opera Concerts', waar zijn drie laatste Londense symfonieën ten doop worden gehouden. Dit is de opbrengst van zijn Londense avontuur: zes symfonieën uit '91-'92, één uit '93, en een vijftal uit de jaren '94-'95. Natuurlijk hebben een aantal vooral bekendheid gekregen door hun bijnaam (The Surprise, The Miracle, The Military, The Clock en the Drum-roll), maar alle twaalf gelden zonder uitzondering als meesterwerken.

De onderhavige nr. 104 sluit de rij. Ze begint met een langzame inleiding, wat trouwens alle Londense symfonieën karakteriseert, uitgezonderd de 95e. Het volgende allegro-thema (zoals wel meer bij Haydn gebaseerd op een melodie, die hij in Esterhazy's omgeving hoorde, van Kroatische oorsprong) heeft een viertal toonherhalingen die weinig markant aandoen, maar in de doorwerking een alles behalve primitieve indruk maken. Men heeft wel eens een vergelijking gemaakt met Beethovens Vijfde Symfonie.

Meer verwantschap met het werk van de grote 'Tonheros' spreekt wellicht uit de onverwachtse, dramatische accenten op de neventonen (Andante: het sforzando op de tweede helft van de laatste tel na de rust; Menuet: de duwen op de derde tel). De première vond plaats op 4 mei 1795, samen met een zangsolo, een hoboconcert en de Militaire symfonie. Zoals niet ongebruikelijk wisselde men de delen van de symfonie af met de soli.

De belangrijkste regel was: een concert mag niet langdradig en slaapverwekkend zijn. Lakoniek noteert de componist na afloop: 'Alle mensen waren in hun nopjes en ik ook'.

Radio Filharmonisch Orkest

Wolfgang Amadeus Mozart : Pianoconcert in F Gr. t. KV 459

Dit concert, gecomponeerd in 1784, is één van de twee 'kroningsconcerten' die Mozart op 15 oktober 1790, ter gelegenheid van de feestelijkheden van de kroning van Leopold II, in Frankfurt ten gehore gebracht. Het andere – dat in D Gr. t. KV 537 – heeft in bovengenoemde hoedanigheid een veel grotere bekendheid verworven, ofschoon het in verschillende opzichten zeker niet de meerdere van het concert in F is.

Met name is laatstgenoemd werk veel oorspronkelijker in opzet, vooral in de verbluffend knappe en briljante finale.

Het eerste deel is van het begin tot het einde, haast zonder onderbreking, gekenmerkt door een marsachtig motief, dat de ritmische basis van het hoofd-thema vormt. De rol van het soloinstrument is in dit deel vaak begeleidend. Het tweede deel – dat in C Gr. t. staat – heeft de zangerigheid en de melancholie die beide zo typerend voor Mozart zijn. Er is een onmiskenbare relatie tussen dit middendeel en de beroemde aria uit 'Le Nozze di Figaro': 'Deh Vieni, non tardar' (Deze opera werd ongeveer een jaar later voltooid).

Het laatste deel – allegro assai – is een unicum in de talrijke concertante werken van de componist. Het verenigt, in het kader van een rondo, homofone en polyfone elementen en dat op een manier, die zeker niet onderdoet voor het meesterschap waarmee de fameuze finale van de Jupitersymphonie geschreven is.

Het meest frappante van de finale van dit pianoconcert is echter wel het samengaan van een haast uitgelaten vrolijkheid met het souverain hanteren van de veelstemmige schrijfwijze.

Het stuk heeft een onstuimige vaart en vraagt virtueuze prestaties van solist en orkest.

Leos Janáček : Glagolitische mis

'Janáček, de oude man, een mens van onwankelbaar geloof, voelde steeds dringender dat er in zijn kunstzinnig levenswerk een onderdeel niet mocht ontbreken dat uitdrukking geeft aan zijn relatie tot God.' De criticus die naar aanleiding van de Glagolitische mis deze woorden in zijn krant had gepubliceerd, ontving kort daarop een briefkaart van de componist – 'Correctie: Ben geen ouwe man, ben niet gelovig. – Moet 't eerst zelf nog zien.'

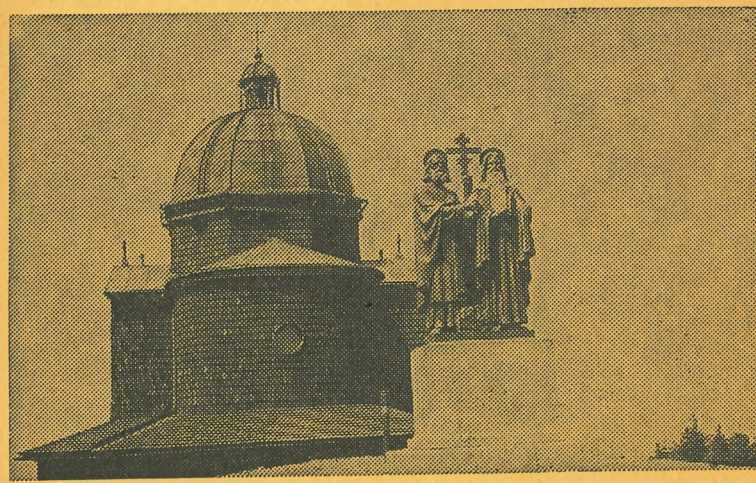
Dat is duidelijke taal. Stravinsky maakt met zijn verklaring dat je gelovig moet zijn voor het componeren van een mis, een psalmensimfonie, het schrijven van toelichtingen als deze een stuk eenvoudiger. Wat Janáček betreft, in dit werk geeft hij allereerst uiting aan zijn Slavische gevoelens – hij componeerde de tekst omdat het een Slavische tekst is; de religie komt op de tweede plaats. De titel. De Glagolitsa is het alfabet waarin de oud-kerkslavische teksten (zoals ook dit mis-ordinarium) zijn opgetekend. 'Kerkslavische mis' zou een juistere benaming voor het werk zijn geweest.

Janáček declameert de tekst overeenkomstig zijn eigen tongval. Dit is hier en daar in strijd met de wetenschappelijk juiste beklemtoning en uitspraak van het Kerkslavisch.

holland festival '70

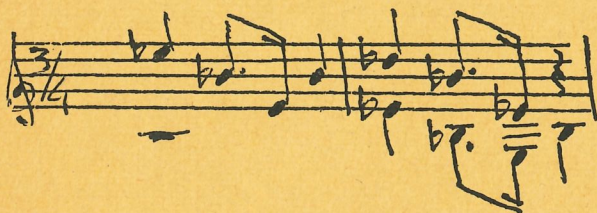
Op de Radhost, een berg enkele tientallen kilometers ten zuiden van Hukvaldy, in het hart van Moravië staat een meer dan duizend jaar oud kerkje. Daarbij heeft men een monument geplaatst van de beide predikers, die het christendom in deze landen brachten, Kyrillussen Methodius. Zij voerden bij de missen de volkstaal in, dat nu kerkslavisch heet. Op de andere zijde van de top van de Radhost staat een (nieuw) godsbeeld uit heidense – vóór christelijke tijden – Radhost geheten. Janáček's mis lijkt muzikaal vaak meer een uiting van een heidense slavische oerdrift, dan een conventionele belijdenis. Beide illustraties trachten dit karakteristieke dualisme aan te duiden.

Het Groot Omroepkoor

Opgemerkt moet worden dat de *r* en de *l* een lettergreep kunnen vormen: Chr-ste, pl-na hebben dus twee lettergrepen. Valt zo'n klinkerloze lettergreep op een lange noot, dan wordt een neutrale vokaal ingelast.

De *inleiding* van het orkest doet Bruckneriaans aan door de koperfanfares en motieven als deze:

De levensblijde natuurkracht van het werk wijkt op enkele plaatsen voor andere stemmingen. De inzet van het *Gospodi pomiluj* is huiveringwekkend maar gaat spoedig over in een met zelfvertrouwen uitgezongen smeekbede.

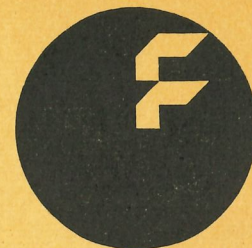
Slava is geheel doortrokken van een overweldigende groei-kracht – een pantheïstisch natuurgebeuren.

Veruju Koper en pauken hebben hier plaats gemaakt voor strijkers en houtblazers. De mens schijnt nu meer centraal te staan dan de natuur. Wat het instrumentale intermezzo aangaat, veronderstelde L. Kundera dat dit zou betekenen: Christus in de woestijn (fluit, klarinetten, strijkers), de zegening van het volk (koper) en de lijdensweg (orgel). De componist heeft dit niet tegengesproken.

Svet In een eenvoudige pendelende beweging klinkt een innige melodie van viool, harp en celesta. Bijzonder opgewekt is het thema van de hoorns (later trombones en trompetten) dat de extatische koorpassages aankondigt.

Een mystiek karakter heeft het laatste vokale deel *Agnece Bozij*.

De orgelsolo die hierop volgt is au fond niet ongebruikelijk. De gelovigen verlaten immers tijdens het laatste orgelspel de bijeenkomst? Op een onrustig thema wordt een soort passacaglia gebouwd, één van de weinige voorbeelden van Janáčekiaans contrapunt (tweestemmig).

Het laatste deel voor orkest heet *Intrada*. Waarom? Dit is niet duidelijk en wij kunnen alleen gissen.

Zag Janáček het voorafgaande als een cyclus die steeds opnieuw begint – zodat het besluit tevens een intree is?

Of moeten wij inhaken op de woorden van de componist – hij zou zich bij deze muziek een natuurgebeuren voorgesteld hebben. Intree in de kerk dus? Goed, een intree met feestelijk, maar – laten we eerlijk zijn – hier en daar toch sardonisch kopergeschetter. Het blijft een open vraag.

A. J.

Leos Janáček Msa Glagolskaja
(1926)

Glagolitische Mis
Vertaling

Inleiding (Orkest)

Gospodi Pomiluj (Kyrie)

Koor

Gospodi pomiluj

Heer ontferm U over ons.

sopraan, sopraan en koor

Chrste pomiluj.

Christus ontferm U over ons.

sopraan en koor

Gospodi pomiluj.

Heer ontferm U over ons.

Slava (Gloria)

sopraan, koor

Slava vo vysnich Bogu i na zeml'i mir
clovekom blagovol'enija.

Ere zij God in den hoge en op aarde
vrede voor alle mensen van goede
wil.

koor

Chvalim Te. Blagoslovl'ajem Te.
Klanajem Ti se, slavoslovim Te.
Chvali vzdajem Tebe radi slavy
tvojeje.

Wij prijzen U, wij loven U, wij aan-
bidden U, wij verheerlijken U.
Wij weten U dank om Uw grote
heerlijkheid.

sopraan

Boze, Otce vsemogyj, Gospodi Synu
jedinorodnyj, Isuse Chrste!
Gospodi Boze, Agnece Bozij, Synu
Otec!

God, Vader in de hemel, (onze) Heer
(Uw) eniggeboren Zoon, Jezus
Christus! Heer God, Lam Gods,
Zoon des Vaders!

koor

Vzeml'ej grechy mira, pomiluj nas,

Gij die de zonden der wereld weg-

Radio Filharmonisch Orkest

---

primi mol'enija nasa.
Pomiluj nas!

neemt, ontferm U over ons, wees
ontvankelijk voor onze smeekbede.

tenor

Sedej o desnuju Otca,

Gij, die zit aan de rechterhand van de
Vader,

koor

Pomiluj nas.

ontferm U over ons.

tenor en koor

Jako Ty jedin svet, Ty jedin Gospod,
Ty jedin vysnij, Isuse Chrste.
Ty jedin Gospod, vo slave Boga
Otca so Svetym Duchom.
Amin.

Zowaar Gij alleen zijt heilig, Gij
alleen de Heer,
Gij alleen de hoogste, Jezus
Christus.
Gij alleen de Heer, in de heerlijkheid
van God de Vader met de Heilige
Geest. Amen.

Veruju (Credo)

---

koor

Veruju v jedinogo Boga, Otca
vsemogustago, tvorca nebu i zeml'i
vidimym vsem i nevidimym. Amin.
Veruju!

Ik geloof in één God, de almachtige
Vader, de Schepper van hemel en
aarde, van alle zichtbare en onzicht-
bare dingen. Amen.

tenor en koor

I v jedinogo Gospoda Isusa Chrsta,
Syna Bozija jedinorodnago.

En in één Heer, Jezus Christus, Gods
eniggeboren Zoon.

tenor

I ot Otca rozdenago prezde vsech
vek.
Boga ot Boga, svet ot sveta, Boga
istinna, ot Boga istinnago, rozdena,
ne stvor'ena, jedinosustna Otcu,
jimze vsja byse.
Ize nas radi clovek i radi nasego
spasenija snide s nebes.
I voplti se ot Ducha Sveta iz Marije
devy.

En uit de Vader geboren vóór alle
eeuwen, God uit God, licht uit licht,
de waarachtige God uit de waar-
achtige God, geboren, niet gescha-
pen, van hetzelfde wezen als de
Vader, door wie alles gemaakt is.
Die omwille van ons, mensen, en
om onze redding is neergedaald uit
de hemel.

koor

Veruju!

Ik geloof!

Intermezzo (Orkest).

Orgelsolo

---

koor

Raspet ze za ny, mucen i pogreben
byst.

Hij is gekruisigd voor ons, heeft ge-
leden en is begraven.

Het Groot Omroepkoor

I voskrse v tretij den po Pisaniju, i
vzide na nebo. Sedit o desnuja Otca.

En hij is verreezen op de derde dag
(daarna) volgens de Schrift, en is
opgegaan naar de hemel.

I paky imat priti sudit zivym mrtvym
so slavoju. Jegoze cesarstviju nebu-
det konca.

Hij zit aan de rechterzijde van de
Vader. En hij zal weerkeren om de
levenden en de doden te oordelen in
heerlijkheid. Zijn rijk zal geen einde
hebben.

Veruju i v Ducha Svetago Gospoda,
i zivotovorestago. Ot Otca i Syna
ischodestago. S Otcem ze i Synom
kupno, poklanajema i soslavima. Ize
glagolal jest Proroky.

Ik geloof ook in de Heilige Geest van
de Heer en in de Schepper van leven
uit de Vader en de Zoon voortgeko-
men. Die samen met de Vader en de
Zoon aanbeden en verheerlijkt wordt
(en) die heeft gesproken door de
Profeten.

koor

I jedinu svetuju,

En in één heilige.

tenor

katolicesku i apostolsku crkov.

algemene (katholieke) en apostoli-
sche kerk.

I spovedaju jedino krcsenije
votpuscenije grechov.

En ik belijd één doopsel ter vergeving
van onze zonden.

koor

I caju voskrsenija mrtvych.

En ik verwacht de verrijzenis uit de
dood.

bas, koor

I zivota budustago veka.

En het eeuwige leven.

koor

Amin.

Amen.

Svet (Sanctus en Benedictus)

---

sopraan, tenor

Svet, svet, svet!

Heilig, heilig, heilig!

bas en koor

sopraan en bas en koor

tenor en koor

Svet, svet, Gospod Bog Sabaoth

Heilig, heilig, de Heer, God der
heerscharen.

koor

Plna sut nebo, zemlja slavy Tvojeje!

Vervuld zijn hemel en aarde van Uw
heerlijkheid!

sopraan, bas, tenor

tenor en alt

Blagoslovl'en gredyj vo ime
Gospodne.

Geprezen hij die komt in naam van de
Heer

Radio Filharmonisch Orkest

---

koor

Osanna vo vysnich I   Hosanna in den hoge I

tenor

Blagoslovl'en gredyj vo ime   Geprezen hij die komt in naam van
Gospodne.   de Heer

koor

Osanna vo vysnich I   Hosanna in den hoge I

Agnece Bozij (Agnus Dei)

---

koor

(Agnece Bozij) pomiluj nas I   (Lam Gods) ontferm U over ons.

bas, tenor, alt sopraan en alt

Agnece Bozij, vzeml'ej grechy mira I   Lam Gods, dat wegneemt de zonden
van de wereld,

koor

(Agnece Bozij) pomiluj nas I   (Lam Gods) ontferm U over ons I

Orgelsolo

Intrada (Orkest)

Het Radio Filharmonisch Orkest

Het Radio Filharmonisch Orkest, dat in 1945 is opgericht, is één van de vijf orkesten van de Nederlandse Omroep Stichting (N.O.S.). Sinds 1 september 1961 wordt dit orkest geleid door Jean Fournet. Zijn voorgangers waren Albert van Raalte, Willem van Otterloo, die ook nu nog regelmatig met het orkest optreedt, Paul van Kempen en Bernard Haitink. Talrijke gastdirigenten uit binnen- en buitenland hebben het orkest geleid.

Het orkest telt 90 tot 100 musici, al naar gelang de aard van de werken, welke worden gespeeld. Concertmeesters zijn Dick de Reus en Chris Braam.

Solo-altviolist is Hans Neuburger en de solo-cellisten zijn Will Strieder en Henk Lambooy.

Het orkest is bekend in geheel Europa vanwege zijn radiouitzendingen. Voorts kreeg het orkest bekendheid door zaalconcerten in Nederland en in een aantal Europese landen.

Het neemt steeds deel aan het Holland Festival, is vaak te horen in het Amsterdams Concertgebouw, o.m. in de Vara-serie 'Concerten op de vrije zaterdag' en speelt ook in andere Nederlandse concertzalen.

holland festival '70

Tournees maakte het orkest naar Duitsland (o.m. het Beethoven-festival in Bonn), Frankrijk (het Muziekfestival van Besançon), Zwitserland en Italië. In oktober 1969 nam het orkest met veel succes deel aan het internationaal muziekfestival van Belgrado.

Het Groot Omroepkoor

Het Groot Omroepkoor van de Nederlandse Omroep Stichting werd in 1945 opgericht. Het koor, samengesteld uit 79 vocalisten: 23 sopranen, 20 alten, 18 tenoren en 18 bassen, treedt regelmatig op in programma's der omroepverenigingen.

Uit het Groot Omroepkoor zijn weer andere groeperingen gevormd o.a. Omroepkoor, Klein Omroepkoor, Radiokoor, Klein Radiokoor, Omroep Kamerkoor en Omroep Dubbelkwartet. Als regel concorderen de omroepkoren met de verschillende radio-orkesten.

Bovendien wordt van tijd tot tijd medewerking verleend aan concerten van het Concertgebouworkest, het Residentie-Orkest en het Rotterdams Philharmonisch Orkest.

Vele gastdirigenten hebben het Groot Omroepkoor geleid, onder wie: Eduard van Beinum, Roberto Benzi, Antal Dorati, Jean Fournet, Carlo Maria Giulini, Bernard Haitink, Eugen Jochum, Erich Leinsdorf, Ferdinand Leitner, Nicolai Malko, Pierre Monteux, Willem van Otterloo, Carl Schuricht.

De koren worden afwisselend ingestudeerd door een viertal koordirigenten: Meindert Boekel, Antoon Krelage, Carel Laout en Frans Müller, die met de leiding van de a cappella-programma's zijn belast, doch ook incidenteel werken met orkestbegeleiding dirigeren.

Het Groot Omroepkoor werkte aan verscheidene grammofoonplatenopnamen mede, waarvan de Matthäus Passion en Johannes Passion (met het Concertgebouworkest o.l.v. Eugen Jochum) respectievelijk de 'Preis der Deutschen Schallplattenkritik' en de 'Orphée d'Or de la Meilleure Réalisation Technique prix Jacques Ibert' verwierven.